

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยในช่วงที่ผ่านมา เป็นผลมาจากการที่รัฐบาลมุ่งส่งเสริมการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากตั้งแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งรัฐบาลใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยเน้นที่อุตสาหกรรมการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (import substitution) โดยการนำรายได้ที่เกิดจากการส่งออกสินค้าขั้นปฐมมานำเข้าสินค้าทุนเพื่อผลิตสินค้าเพื่อการบริโภค แต่ด้วยเหตุที่ต้องนำเข้าสินค้าทุนบวกกับข้อจำกัดของตลาดภายใน รัฐบาลจึงได้หันมาเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยใช้นโยบายส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (export orientation) ซึ่งจากนโยบายที่ให้ภาคการผลิตอุตสาหกรรมเป็นผู้นำในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จึงทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรมาสู่ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น

แต่เนื่องจากในระบบการผลิตอุตสาหกรรม ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนายจ้างกับฝ่ายลูกจ้างเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป เนื่องจากฝ่ายนายจ้างย่อมต้องการผลกำไรสูงสุดจากการประกอบการ การที่จะให้ได้ผลกำไรสูงสุดนำมาซึ่งการต้องลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำที่สุด ปัจจัยทางด้านแรงงานก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะต้องถูกลดค่าใช้จ่ายทางด้านนี้ลงให้ต่ำที่สุด ไม่ว่าจะเป็นค่าจ้างหรือสวัสดิการในการทำงาน ส่วนฝ่ายลูกจ้างก็ต้องการค่าจ้างที่สูงอย่างน้อยก็พอกับการเลี้ยงชีพเพื่อทำการผลิตในวันต่อไป ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากผลประโยชน์ที่ขัดกันนี้ ในขั้นแรกสมควรได้รับการพิจารณาแก้ไขปัญหาคับระบบทวิภาคี คือเป็นการแก้ไขปัญหาในสถานประกอบการระหว่างฝ่ายนายจ้างกับฝ่ายลูกจ้างเอง ซึ่งเป็นคู่กรณีกันโดยตรงเนื่องจากทั้งสองฝ่ายเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ และรู้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดี ซึ่งการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในรูปทวิภาคีอาจได้แก่ การร่วมปรึกษาหารือ การร่วมเจรจาต่อรอง การแก้ปัญหาในรูปแบบดังกล่าวถ้าประสบความสำเร็จก็ย่อมก่อให้เกิดความสงบในอุตสาหกรรมได้ แต่ถ้ารูปแบบการแก้ปัญหาดังกล่าวไม่สามารถที่จะยุติความขัดแย้งลงได้ อาจก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อ

โดยที่คดีแรงงานเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากคดีแพ่งและคดีอาญาโดยทั่วไป เพราะเป็นข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามกฎหมายจ้างแรงงาน หรือเกี่ยวกับสิทธิของนายจ้างและลูกจ้างตามกฎหมาย ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ ซึ่งข้อขัดแย้งดังกล่าวควรได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษา ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในปัญหาแรงงาน ร่วมกับผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง ทั้งการดำเนินคดีควรเป็นไปโดยสะดวก ประหยัด รวดเร็ว เสมอภาค และเป็นธรรม เพื่อให้คู่ความมีโอกาสประนีประนอมยอมความ และสามารถกลับไปทำงานร่วมกันโดยไม่เกิดความรู้สึกเป็นอริต่อกัน จำเป็นต้องยกเว้นขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหลายกรณีด้วยกัน เพื่อให้เกิดการคล่องตัวยิ่งขึ้นจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ในปัจจุบันมีศาลแรงงานเปิดดำเนินการเพียงแห่งเดียวคือศาลแรงงานกลาง ซึ่งได้เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2523 จนกระทั่งถึงปัจจุบันก็เป็นเวลากว่าสิบปีแล้วที่ศาลแรงงานได้เปิดดำเนินการมา จึงน่าที่จะได้ทำการศึกษาถึงบทบาทของศาลแรงงานที่ผ่านมาว่าสามารถระงับข้อพิพาทแรงงานหรือความขัดแย้งในระบบแรงงานสัมพันธ์ได้มากน้อยเพียงใด ศาลแรงงานสามารถช่วยก่อให้เกิดระบบแรงงานสัมพันธ์ที่สันติสุขหรือความสงบทางอุตสาหกรรมได้หรือไม่ มีปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินการอย่างไรบ้าง

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของการแรงงานสัมพันธ์ในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาบทบาทของศาลแรงงานในการระงับข้อพิพาทแรงงาน
3. เพื่อศึกษาปัญหาจากการดำเนินงานของศาลแรงงาน และนำเสนอเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของศาลแรงงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการศึกษา

1. การศึกษาวิวัฒนาการของการแรงงานสัมพันธ์ในประเทศไทย จะศึกษาโดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ของฝ่ายนายจ้างลูกจ้าง และรัฐบาล ควบคู่ไปกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง
2. การศึกษาบทบาทของศาลแรงงานในการระงับข้อพิพาทแรงงานจะศึกษาจากผลการดำเนินงานของศาลแรงงาน ระหว่าง ปีพ.ศ. 2524-2537

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยให้เข้าใจวิวัฒนาการของการแรงงานสัมพันธ์ในประเทศไทย
2. ช่วยให้ทราบบทบาทของศาลแรงงานในการระงับข้อพิพาทแรงงานและทราบปัญหาจากการดำเนินงานของศาลแรงงาน เพื่อเป็นข้อเสนอในการปรับปรุง การดำเนินงานของศาลแรงงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการแรงงานสัมพันธ์ของไทย และศาลแรงงานต่อไป

วิธีการศึกษา

1. ใช้ข้อมูลปฐมภูมิ จากการเข้าร่วมและซักถามปัญหาในการสัมมนาทางวิชาการ การเข้าดูงานศาลแรงงาน สืบค้นข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ บทความ วารสาร หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์

แหล่งในการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิทยบริการ ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ห้องสมุดศาลแรงงานกลาง กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน มูลนิธิอารมภ์ พงศ์พังษ์ เป็นต้น

นิยามศัพท์

ค่าชดเชย หมายถึง เงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเมื่อเลิกจ้าง นอกเหนือจากเงินประเภทอื่นซึ่งนายจ้างตกลงจ่ายให้แก่ลูกจ้าง

ค่าล่วงเวลา หมายถึง เงินที่นายจ้างจ่ายให้ลูกจ้างเป็นการตอบแทนการทำงานนอกเวลาทำงานปกติ

ค่าทำงานในวันหยุด หมายถึง เงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเป็นการตอบแทนการทำงานในวันหยุด

ค่าทดแทน หมายถึง เงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือทาสาทของผู้ประสบอันตราย เนื่องจากลูกจ้างประสบอันตรายในการทำงาน

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีระบบแรงงานสัมพันธ์¹

จอห์น ที คินลอป ได้วิเคราะห์ระบบแรงงานสัมพันธ์โดยเริ่มแนวความคิดว่า ระบบแรงงานสัมพันธ์ในประเทศหนึ่ง ๆ เป็นระบบย่อย(sub-system)ของสังคมใหญ่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง หรือระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมส่วนรวม

คินลอป ได้ยึดแนวความคิดที่ว่า การที่จะศึกษาระบบสังคม หรือระบบเศรษฐกิจและการเมืองโดยเฉพาะอันใดอันหนึ่ง จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะสำคัญ ๆ ของแต่ละระบบนั้น คุณสมบัติหรือลักษณะสำคัญ ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นระบบแรงงานสัมพันธ์ตามทฤษฎีของคินลอป มี 3 ลักษณะ คือ

1. ผู้แสดง (THE ACTORS) ในที่นี้หมายถึง
 - 1.1 ฝ่ายจัดการและผู้แทนของฝ่ายจัดการ
 - 1.2 ฝ่ายลูกจ้างและผู้แทนของฝ่ายลูกจ้าง
 - 1.3 หน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับฝ่ายจัดการ และฝ่ายลูกจ้าง
2. ปัจจัยสภาพแวดล้อม (THE CONTEXTS) ปัจจัยดังกล่าวประกอบด้วย
 - 2.1 คุณลักษณะทางเทคโนโลยี ที่มีอิทธิพลต่อสถานประกอบการและมีอิทธิพลต่อสังคมนั้น ๆ โดยส่วนรวม
 - 2.2 ข้อจำกัดหรืออุปสรรคในด้านตลาดหรืองบประมาณที่มีอิทธิพลต่อผู้แสดง
 - 2.3 การแจกแจงอำนาจในระบบสังคม และการกำหนดฐานะตำแหน่งของแต่ละฝ่าย

ฝ่าย

¹โทวิทซ์ บุรพชานินทร์, "การแรงงานสัมพันธ์และระบบแรงงานสัมพันธ์ตามแนวของคินลอป," ใน เศรษฐกิจการเมืองสำหรับนักสหภาพแรงงาน, กรมพัฒนา พูนพิช และสังคีต นีริยะรังสรรค์ บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ:ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2534), หน้า 221-224.

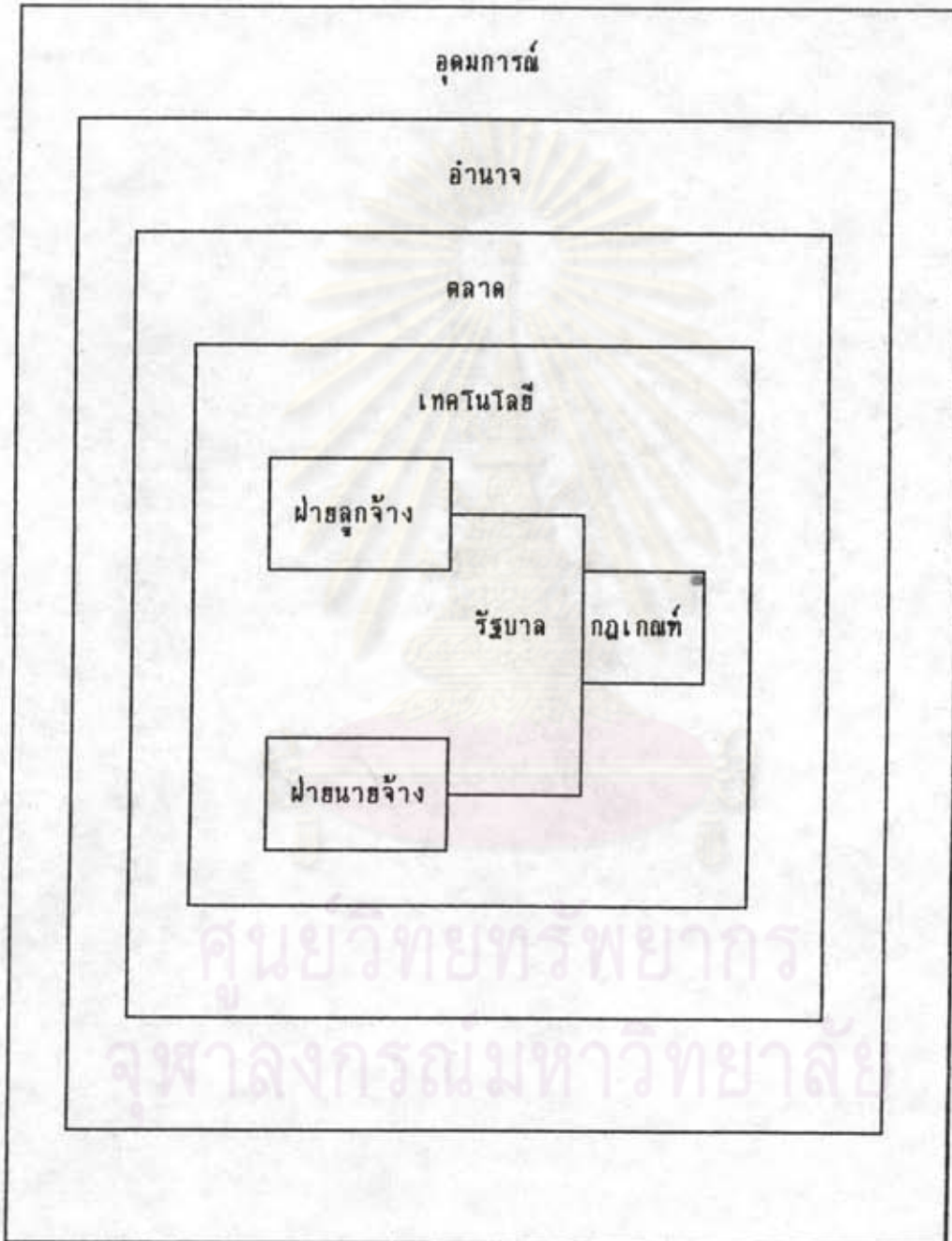
3. อุดมการณ์ (IDEOLOGY) ในที่นี้หมายถึงความเชื่อถือร่วมหรือค่านิยม ตลอดจนแนวความคิดร่วม (a common set of ideas) ที่เป็นที่ยอมรับและกำหนดบทบาทของผู้แสดงแต่ละฝ่าย

ระบบการแรงงานสัมพันธ์ดังกล่าว ที่ประกอบด้วยความสัมพันธ์ของทั้งสามฝ่ายนี้จะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยสภาพแวดล้อมทางด้านเทคโนโลยี ภาวะการณ์ของตลาด ข้อจำกัดทางงบประมาณใช้จ่าย ตลอดจนความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจที่มีอิทธิพลต่อผู้แสดงทุกฝ่าย ความสัมพันธ์ภายในสภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้อาจแตกสลายหรือเกิดปัญหาขึ้นมาได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีอุดมการณ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับภายในระบบ เพื่อรักษาจรรยาบรรณให้คงอยู่ได้ แนวความคิดร่วมหรือค่านิยมจะเป็นบรรทัดฐานหรือกรอบที่รองรับระบบมิให้แตกสลายออกไป

แนวคิดของความสัมพันธ์ภายในปัจจัยสภาพแวดล้อมและอุดมการณ์เพียงเท่านั้น ยังไม่สามารถที่จะอธิบายระบบการแรงงานสัมพันธ์ได้เพียงพอ ดันลอป มีความคิดว่าปัจจัยสำคัญที่มีต่อความสัมพันธ์ของสามฝ่าย หรือผลลัพธ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของสามฝ่าย ภายในระบบการแรงงานสัมพันธ์ ก็คือกฎเกณฑ์ (RULES) ด้วยเหตุนี้ กฎเกณฑ์จึงเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ของสามฝ่าย ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าภายในความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือต่อกันสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือกฎเกณฑ์หรือกติกาที่วางเอาไว้เพื่อกำหนดหน้าที่ บทบาท ตลอดจนสิทธิและความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายเอาไว้

กฎเกณฑ์ (RULES) ตามความคิดของ ดันลอป จึงถือเป็นหัวใจของระบบ และถือเป็นผลลัพธ์ (OUTPUTS) ของระบบ กฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้อาจเป็นกฎหมาย ระเบียบวิธีการปฏิบัติที่คู่กรณีเคยใช้ปฏิบัติกันมานานจนกลายเป็นประเพณี คำพิพากษาของศาลหรือคณะผู้ชี้ขาดฯ ข้อตกลงระหว่างคู่กรณี แม้กระทั่งระเบียบปฏิบัติที่สหภาพแรงงานร่างขึ้นมาเพื่อใช้บังคับก็ได้

โครงสร้างแสดงความสัมพันธ์ของระบบการแรงงานสัมพันธ์ตามแนวคิดของ DUNLOP

จากภาพ กรอบภายในจะมีกฎเกณฑ์ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการที่ 3 ฝ่าย ดำเนินความสัมพันธ์ต่อกัน กฎเกณฑ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์นี้ จะได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมภายนอกด้วย เช่น ภาวะการณ์ของตลาด การนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต หรือการมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจในการจัดการ อันอาจดึงเอาฝ่ายลูกจ้างเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจสภาวะการณ์ของตลาด อาจมีผลทำให้ฝ่ายจัดการต้องออกกฎเกณฑ์ในอันที่จะส่งเสริมหรือให้กำลังใจ ตลอดจนการกำหนดกฎเกณฑ์ที่บังคับควบคุมก็ได้ การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในสถานประกอบการ อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายจัดการและฝ่ายลูกจ้างซึ่งทำงานมานาน และขาดความรู้ในด้านวิชาการใหม่ ๆ เพราะกฎเกณฑ์ด้านนี้อาจขัดต่อประโยชน์ซึ่งลูกจ้างเคยได้รับอยู่ ส่วนการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของการบริหารของฝ่ายจัดการที่กำหนดให้ลูกจ้างเข้าไปมีส่วนร่วม ก็มีผลถึงการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์การบังคับบัญชาควบคุม ตลอดจนการกำหนดนโยบายได้เช่นกัน

ความขัดแย้งในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างทุกฝ่ายอาจเกิดขึ้นได้เสมอ หากภาวะการณ์สิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้นไม่อาจเอื้ออำนวยได้ และผลจากข้อขัดแย้งอาจนำไปสู่การดำเนินมาตรการด้านแรงงานที่อาจเป็นผลเสียทางเศรษฐกิจหรือทำให้เศรษฐกิจชะงักงัน แต่กระนั้นก็ควมสังคมก็ยังคงรักษาระบบอยู่ได้ หากว่าทุกฝ่ายมีอุดมการณ์และแนวค่านิยมที่สอดคล้องกัน อาทิเช่น แนวความคิดเกี่ยวกับการนัดหยุดงาน หมายถึงการที่กลุ่มลูกจ้างผลงานเป็นการชั่วคราว แต่ยังมีเจตนาจะกลับเข้าทำงานตามปกติภายหลังจากการที่มีการทำข้อตกลงร่วมกันแล้ว หรือค่าจ้างที่กำหนดกฎเกณฑ์ให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายพึงปฏิบัติหรือลดวันไม่ปฏิบัติ กฎเกณฑ์นั้นแม้ว่าจะทำให้เกิดความไม่พอใจแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จำต้องยอมรับ เพราะถือเป็นกติกาหรือแนวความคิดที่สังคมยอมรับนับถือร่วมกันอยู่แล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทฤษฎีรัฐแนวนีโอมาร์กซิสต์

การพิจารณาทฤษฎีรัฐแนวนีโอมาร์กซิสต์ในที่นี้จะอาศัยวิธีการจำแนกกลุ่มทฤษฎีของ Carnoy เป็นหลักในการพิจารณา ซึ่งเขาได้นำเอาความคิดหลักที่ใช้อธิบายการกระทำและบทบาทของรัฐในสังคมทุนนิยมมาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกกลุ่มทฤษฎีอย่างมีระเบียบแบบแผน ซึ่งแบ่งทฤษฎีออกเป็น 3 ประเภทคือ² ทฤษฎีตรรกะของทุน (Logic of Capital Theory) ทฤษฎีรัฐอิสระ (Independent State Theory) และทฤษฎีการต่อสู้ระหว่างชนชั้น (Class Struggle Theory)

1. ทฤษฎีตรรกะของทุน (Logic of Capital Theory)

แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐของทฤษฎีตรรกะของทุนอาจจะแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 3 แนวทางคือ³

แนวทางแรก ถือได้ว่าเป็นกลุ่มหลักของนักทฤษฎีตรรกะของทุน กลุ่มนี้ได้ความคิดเกี่ยวกับความจำเป็นที่รัฐในระบบทุนนิยมจะต้องมีรูปแบบอย่างที่เบี่ยงอยู่จากความคิดของ Marx ในแง่สภาพความสัมพันธ์ระหว่างทุนทั้งหลาย จากแนวความคิดดั้งเดิมที่มีอยู่ว่า ทุนนั้นสามารถจะดำรงอยู่ได้เฉพาะในรูปของทุนปัจเจกชนเท่านั้น นักทฤษฎีตรรกะของทุนกลุ่มนี้พยายามขยายความคิดดังกล่าวออกไป โดยตั้งคำถามว่า ถ้าจะให้ทุนในสังคมทั้งหมดดำรงสืบต่อไปอย่างมีหลักประกันจะทำได้อย่างไร คำตอบที่พวกเขาได้มาก็คือ ทุนจะดำรงสืบต่อ(reproduction) ได้อย่างปลอดภัยได้ เมื่อมีรัฐที่ได้อำนาจอิสระในการปกครอง(autonomized state) ซึ่งดำรงอยู่เหนือความขัดแย้งในสังคม ในแง่นี้ รัฐจึงเป็นสถาบันที่แยกต่างหากออกมาจากความสัมพันธ์ระหว่างทุนของ

²Martin Carnoy, The State And Political Theory, (Princeton:Princeton University Press, 1984), pp.250-257

³Holloway, John and Sol Picciotto, "Introduction:Towards a Materialist Theory of The State", pp.19-31, State and Capital, (London:Edward Arnold, 1978), อ้างใน อนุสรณ์ ลี้มณี, ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530), หน้า 70-75

ปัจเจกชน แต่มีหน้าที่ค่าประกันผลประโยชน์และการดำรงอยู่ของทุนในสังคมโดยรวม นักคิดคนสำคัญของกลุ่มนี้ได้แก่ Altvater ซึ่งเขาได้ระบุถึงหน้าที่สำคัญของรัฐที่ทุนปัจเจกชนไม่อาจจะทำได้ด้วยตนเอง หน้าที่ดังกล่าวมีอยู่ 4 อย่างคือ

1) การจัดให้มีสภาพทางวัตถุทั่วไปที่เอื้อต่อการผลิต อันได้แก่โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจทั้งหลาย

2) การจัดตั้งและค่าประกันระบบนิติสัมพันธ์โดยทั่วไป เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้ถือปฏิบัติกันในความสัมพันธ์ระหว่างนิติบุคคลในสังคมทุนนิยม

3) การควบคุมจัดระเบียบความขัดแย้งระหว่างกรรมกรและฝ่ายทุน และถ้าจำเป็นก็ต้องการปราบปรามชนชั้นกรรมกรขึ้นโดยอาศัยทั้งวิธีการทางกฎหมาย และวิธีการใช้ตำรวจและทหารปราบปราม

4) การปกป้องคุ้มครองการดำรงอยู่และการขยายตัวของทุนชาติทั้งหมดในระบบตลาดทุนนิยมโลก

แนวทางที่สอง เป็นทฤษฎีตรรกะของทุนที่เน้นการวิเคราะห์รัฐจากรูปแบบต่าง ๆ ของความสัมพันธ์แบบทุนนิยมที่เห็นได้จากภายนอก นักทฤษฎีที่ถือว่าเป็นตัวแทนของความคิดแนวทางนี้คือ Flatow และ Huisken ซึ่งมองว่า รัฐมีสภาพที่เห็นจากภายนอกว่าเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ส่วนรวมโดยทั่วไปและเป็นกลาง ครบโด่งตามที่รัฐยังสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของสังคมได้ ฐานะความเป็นตัวแทนของรัฐก็จะได้รับการยอมรับและเชื่อถือ เพราะฉะนั้นรัฐจึงได้รับการยอมรับให้เป็นตัวแทนในการใช้อำนาจอันชอบธรรมเพื่อประชาชนทุกคน ด้วยเหตุนี้รัฐจึงสามารถป้องกันไม่ให้มีการใช้ความรุนแรงในสังคมและสามารถทำให้การจัดระเบียบสังคมแบบทุนนิยมมีความมั่นคงปลอดภัยได้

แนวทางที่สาม การอธิบายรัฐในแนวนั้นตั้งต้นจากการวิเคราะห์โครงสร้างพื้นฐานของสังคมทุนนิยม แต่ไม่ได้เน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุนปัจเจกชน หากไปเน้นหนักความสัมพันธ์ในการขูดรีดแรงงานโดยฝ่ายทุน และความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายแรงงานรับจ้างกับฝ่ายทุนดังกล่าวทำให้จำเป็นต้องมีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้เป็นเพราะการต่อสู้ของฝ่ายกรรมกรต่อนายทุนนั้นเป็นผลให้กำไรลดน้อยลง รัฐจึงจำเป็นต้องแทรกแซงเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้คนค้ำบัล บุคคลสำคัญซึ่ง

ถือว่าเป็นตัวแทนของการศึกษา^{รัฐ}ในแนวนี้ก็คือ Hirsch เขาได้ชี้ให้เห็นว่ารัฐทุนนิยมมีที่มาจาก การพัฒนาของสังคมไปสู่ลักษณะสังคมผู้ผลิตสินค้า พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวทำให้เกิด การแบ่งงานกันทำและเป็นผลให้มีรัฐในฐานะสถาบันที่เป็นเอกเทศเกิดขึ้นมา ในแง่ของหน้าที่ของ รัฐทุนนิยมนั้น Hirsch เห็นว่าหน้าที่ของรัฐถูกกำหนดโดยเงื่อนไขของกระบวนการสะสมทุนแบบ ทุนนิยม ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังถูกกำหนดโดยพัฒนาการของ พลังการผลิตหรือเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่สังคมยื่นมือเข้ามารับผิดชอบต่อปัญหาใน ด้านต่าง ๆ โดยหลักการรัฐไม่ได้เป็นอำนาจที่แยกออกจากเศรษฐกิจ แต่รัฐเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ โดยตรง ทั้งนี้เพราะรูปแบบและหน้าที่ของรัฐมีที่มาจากกระบวนการดำรงสืบต่อทางสังคมของการ ผลิตแบบทุนนิยมและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมกระบวนการดังกล่าว วิฤตการณ์ของวิธีการผลิตแบบทุนนิยมอัน เกิดจากอัตราค่าจ้างที่แนวโน้มตกต่ำลง ไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดปัญหาต่อการสะสมทุนของนายทุน เท่านั้น ยังทำให้ความขัดแย้งทางชนชั้นระหว่างทุนกับแรงงานทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ เพราะอัตราค่าจ้างที่ลดน้อยลง ย่อมจะทำให้การสะสมทุนของนายทุนต้องชงักงัน เมื่อทุนไม่ขยายตัว หรือหดตัวย่อมจะทำให้การจ้างงานลดน้อยลงหรือมีการปลดคนงานออก อันนำไปสู่ความขัดแย้ง ระหว่างทุนกับแรงงานมากขึ้น ทางที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวนี้อยู่ที่การทำให้เกิดภาวะเติบโตทาง เศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีการสะสมทุนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่เงื่อนไข ดังกล่าวมีแนวโน้มว่าไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ ในสภาพวิฤตการณ์ของวิธีการผลิตแบบทุนนิยมเช่น ว่านั้น นายทุนเองไม่อาจจะแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง รัฐจึงจำเป็นต้องยื่นมือเข้ามาช่วยแก้ปัญหา การเข้ามาแทรกแซงของรัฐเป็นผลให้เกิดการขยายขอบข่ายหน้าที่ของรัฐในสังคมทุนนิยมออกไป อย่างมาก ตามความคิดของHirsch รัฐในระบบทุนนิยมปัจจุบันต้องทำหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) สร้างความมั่นคงปลอดภัยให้แก่ความสัมพันธ์แบบทุนนิยม และสร้างสภาพเงื่อนไข ทั่วไปที่เหมาะสมแก่การผลิตและการขยายตัวของการผลิตแบบทุนนิยม
- 2) เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการขยายตัวของเศรษฐกิจ โดยการดำเนินการ กระจายรายได้และการจัดระเบียบการแลกเปลี่ยนซื้อขาย เพื่อดำรงรูปแบบความสัมพันธ์แบบทุน นิยมและการขยายตัวของทุนเอาไว้
- 3) ช่วยพัฒนาพลังในการผลิตหรือเทคโนโลยีในการผลิตให้ก้าวหน้ามากขึ้น อันจะทํา ให้กระบวนการผลิตสามารถมีกำไรและช่วยให้การสะสมทุนขยายตัวออกไปได้

2. ทฤษฎีรัฐอิสระ (The Independent State Theory)

ทฤษฎีนี้เสนอว่ารัฐ (state) เป็นสถาบันที่มีอิสระ ในฐานะที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมความขัดแย้งทางชนชั้น (independent mediator) ที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้กันระหว่างกระบวนการสะสมทุน (Capital accumulation process) ของระบบทุนนิยม ความเป็นอิสระดังกล่าวของรัฐ เกิดขึ้นเนื่องจากการที่ทั้งฝ่ายนายทุน (capitalists) และฝ่ายแรงงาน (labours) นั้น ปราศจากการยึดตัวกันเป็นชนชั้นอย่างเหนียวแน่นเพียงพอ จนจะทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถที่จะเข้ามามีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือรัฐ⁴ แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐในรูปแบบนี้ ในที่นี้จะทำการศึกษามาจากแนวความคิดของ Claus Offe เป็นหลัก

Offe เห็นว่ารัฐในสังคมทุนนิยมนั้นพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นช่วง ๆ อันเนื่องมาจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตแบบทุนนิยม ดังนั้นรัฐในทัศนะนี้จึงทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการตอบสนอง และแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยมนั้นเอง (A crisis manager) ดังนั้นรัฐจึงต้องเป็นผู้เข้าไปจัดการกับวิกฤตการณ์ที่ฝังตัวอยู่ อันเนื่องมาจาก ความจำเป็นที่จะต้องรักษาและจรรโลงกระบวนการสะสมทุนให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ภายใต้สถานะความเป็นอิสระ (independent) ของรัฐนั้น เมื่อพิจารณาจากการที่รัฐเองไม่มีอำนาจ (power) ในตัวเอง หากแต่ต้องอาศัยฐานอำนาจหรือการสนับสนุนเพื่อรักษาการดำรงอยู่อย่างชอบธรรมของตนไว้ ดังนั้นในอีกด้านหนึ่งรัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาความชอบธรรม (legitimacy) ด้วย

ลักษณะสำคัญของรัฐในสังคมทุนนิยมตามที่เสนอของ Offe มีอยู่ 4 ประเด็น คือ⁵

1. รัฐไม่สามารถที่จะมีอำนาจหน้าที่เข้าไปจัดการหรือควบคุมการผลิต ดังนั้นการผลิตและการสะสมทุน จึงเป็นกิจกรรมของเอกชนที่รัฐไม่ได้เข้ามาควบคุม

⁴ Martin Carnoy, The State and Political Theory, p.251.

⁵ Ibid., p.133.

2. อำนาจในการตัดสินใจของรัฐ ขึ้นอยู่กับสภาพการดำรงอยู่และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องของกระบวนการสะสมทุนของนายทุนเนื่องจากรัฐต้องพึ่งพิงหรือได้รับทรัพยากร(resource) มาจากผลการดำเนินงานของกระบวนการสะสมทุน ดังนั้นการสะสมทุนจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยส่งผลให้รัฐไม่กล้าตัดสินใจกำหนดนโยบายที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสะสมทุน

3. รัฐไม่ใช่เพียงแต่มีอำนาจ แต่ยังมีหน้าที่ให้สร้างและรักษาเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยสำหรับการสะสมทุน รัฐและกลไกของรัฐจึงต้องช่วยส่งเสริมตลอดจนเผชิญหน้าควบคุมและป้องกันปัญหาที่คุกคามต่อการสะสมทุน

4. รัฐไม่ได้มีฐานอำนาจภายในตัวเอง (state do not have a power based of their own) จึงต้องการการรับรองหรือยืนยันในอำนาจจากฐานอำนาจอื่น ดังนั้นอำนาจอธิปไตยหรืออำนาจของรัฐ จึงมาจากกาที่รัฐเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ร่วมของสังคมโดยทั่วไป รัฐจึงต้องหาทางรักษาความชอบธรรมของคนไว้ การสร้างความชอบธรรมดังกล่าวของรัฐจะกระทำโดยอาศัยกลไกของสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพื่อเป็นการปกปิดและอำพรางลักษณะที่เป็นรัฐทุนนิยมซึ่งมุ่งส่งเสริมการสะสมทุนเอาไว้

โดยสรุปแล้วประเด็นปัญหาหลักที่สำคัญและรัฐต้องเข้ามาหาทางแก้ไข หรือหาทางดำเนินการให้เป็นไปอย่างลุล่วง ในด้านหนึ่งก็คือ ปัญหาเรื่องการรักษาการดำเนินไปของกระบวนการสะสมทุน แต่ในอีกด้านหนึ่งคือ ปัญหาเรื่องการรักษาการดำรงอยู่ของรัฐเองในสถานะที่มีความชอบธรรม และได้รับความยินยอมจากมวลชนซึ่งเป็นฐานอำนาจ ในการแก้ปัญหา 2 ด้านที่มักมีความขัดแย้งระหว่างกันอยู่ให้ได้ผลนั้น รัฐในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมต้องพยายามรักษาสมดุลและความเหมาะสมให้คงอยู่ เพื่อการดำรงอยู่ของรัฐในฐานะรัฐทุนนิยม

รัฐในสภาพของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น แม้ว่าจะมีลักษณะของรัฐที่ไม่ได้เป็นเครื่องมือของชนชั้น (instrumentalism) แต่ก็แยกไม่ออกจากผลประโยชน์ของชนชั้น ในสภาวะที่ระบบทุนนิยม ที่มีรูปแบบของการผลิต แลกเปลี่ยนสินค้าของตนได้เข้าครอบคลุมไปทั่วทุกอาณาบริเวณของความสัมพันธ์ในสังคม

ดังที่ Offe เสนอว่า รัฐเป็นระบบเครือข่าย (network) ด้านกฎหมายและด้านสถาบันที่มีแบบแผนยึดถือสืบต่อกันมา ซึ่งจะครอบคลุมและวางเงื่อนไขให้แก่กระบวนการและกิจกรรมส่วนใหญ่ที่ดำเนินไปในสังคม ระบบเครือข่ายของโอบาแบบนี้เป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมาตามบริบทของประวัติศาสตร์ของสังคม รัฐจึงเป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีประวัติศาสตร์ ซึ่งจะดำรงสืบต่อตัวเอง (reproduce themselves) ผ่านการแข่งขันและการผลิตแบบซุนดรีคที่มีอยู่

ในการดำเนินการผ่านกลไกของรัฐผ่านกระบวนการกำหนดนโยบาย (Policy Making) รัฐจะต้องพยายามรักษาดุลยภาพระหว่างความต้องการที่จะให้รัฐกระทำภารกิจใด ๆ ตามคุณลักษณะที่ควรจะเป็น กล่าวคือการสร้างความสมดุลระหว่างกระบวนการสะสมทุนที่ราบรื่น และการยอมรับในการดำรงอยู่และทำหน้าที่อย่างชอบธรรมจากมวลชน ในขณะที่ความขัดแย้งระหว่างความต้องการที่จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มักจะแย้งกับการดำรงตนเองของรัฐตามโครงสร้างอำนาจ

ตามความคิดของ Offe รัฐประกอบด้วยกลไกทางสถาบันต่าง ๆ (institutional apparatus) องค์กรทางระบบราชการ (bureaucratic organization) หรือมีกลไกที่สลับซับซ้อนและรูปแบบขององค์กรที่มีโครงสร้างแตกต่างหลากหลาย ที่มารวมตัวกันเข้าอย่างมีเอกภาพ (unity) ตลอดจนมีอำนาจที่สามารถใช้สร้าง ความชอบธรรม (legitimacy authority) และอำนาจที่ใช้ควบคุมกดดัน และที่สำคัญสำหรับ Offe คือมีความเป็นอิสระและมีผลประโยชน์ของคนที่จะต้องดำรงรักษาไว้^๑

^๑Ibid., pp.137-140.

3. ทฤษฎีการต่อสู้ระหว่างชนชั้น (Class Struggle Theory)

ทฤษฎีที่มุ่งวิเคราะห์รัฐในแง่ของการต่อสู้ด้านชนชั้น โดยทั่วไปมักถือว่ารัฐทุนนิยมนั้น เป็นผลผลิตจากการต่อสู้ทางชนชั้นอันเป็นลักษณะพื้นฐานของสังคมนิยม ดังนั้นรัฐจึงมีสภาพเป็น รัฐของชนชั้น แต่ก็เป็นที่จำเป็นที่ต้องยอมรับข้อเรียกร้องของชนชั้นอื่น ๆ ด้วย ลักษณะของการ ต่อสู้ด้านชนชั้นระหว่างชนชั้นต่าง ๆ หรือกลุ่มอำนาจต่าง ๆ จะแสดงออกในรูปของการแย่งชิง อำนาจและการใช้อิทธิพลที่ดำเนินอยู่ในกลไกต่าง ๆ ของรัฐ นักทฤษฎีคนสำคัญของแนวคิดนี้ได้แก่ Poulantzas และ Miliband⁷

ในกรณีของ Poulantzas เขาเห็นว่ารัฐเป็นสิ่งที่ได้มาโดยแรงบีบคั้น (Condensation) จากสัมพันธ์ทางด้านพลังอำนาจระหว่างชนชั้นและกลุ่มชนชั้นย่อย (Class Factions) ทั้งหมด ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชนชั้นที่มีอำนาจครอบงำสังคมนิยมอยู่นั้น Poulantzas ระบุว่ารัฐมิได้มีฐานะเป็นเครื่องมือของชนชั้นหนึ่งชนชั้นใดโดยตรง แต่รัฐก็ได้มีอิสระในตัวเอง อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะรัฐเองมิได้มีเอกภาพหากแต่ถูกแบ่งแยกออกจากกัน กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ในตัวของมันเองนั้น รัฐมีสภาพขัดแย้งอยู่ภายในซึ่งเป็นผลที่เกิดมาจากการขัดแย้งระหว่างชนชั้น หรือกลุ่มชนชั้นย่อย ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้นนโยบายของรัฐจึงเป็นผลลัพธ์จากความขัดแย้ง ระหว่างชนชั้นที่ดำเนินการอยู่ในรัฐนั่นเอง ในสังคมนิยมนี้ ด้วยเหตุที่ชนชั้นนายทุนหรือกลุ่มชน ชั้นย่อย ๆ ของชนชั้นนี้มีบทบาทครอบงำหรือครองความเป็นใหญ่อยู่ นโยบายของรัฐส่วนใหญ่จึงมักจะ คอบสนองต่อผลประโยชน์ของคนในชนชั้นดังกล่าว แต่แน่นอนที่เดิวนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อ มวลชนโดยทั่วไปคงจะเกิดขึ้นได้คราใดที่ไม่กระทบต่อการดำรงและการสืบทอดการครอบงำและ การขูดรีดทางชนชั้น เพราะเหตุนี้ Poulantzas จึงเห็นว่ารัฐทำหน้าที่เป็นตัวแทนและคอยจัด ระเบียบผลประโยชน์ระยะยาวให้แก่กลุ่มชนชั้นย่อย ๆ ของพวกนายทุนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มอำนาจ รัฐได้สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางการเมืองให้แก่ชนชั้นที่มีอำนาจครอบงำอยู่ ดังนั้น จึงทำให้ชนชั้นนี้มีอำนาจครอบงำอยู่ได้ ในทางตรงกันข้ามรัฐจะพยายามทำให้ชนชั้นที่ถูกครอบงำไม่ สามารถรวมตัวกันได้โดยการทำให้พวกเขาแตกแยกกัน และโดยการใช้อุดมการณ์ทางการเมือง เป็นเครื่องมือครอบงำ สภาพอย่างนี้ เรียกว่ารัฐมีฐานะเป็นตัวแทนผลประโยชน์ทางการเมือง ของชนชั้นที่มีอำนาจนั่นเอง อย่างไรก็ตามในสังคมนิยมนี้เมื่อเปรียบเทียบกับสถาบันอื่น ๆ

⁷ อนุสรณ์ ลิมมณี, ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน, หน้า 82.

แล้วจะมีสภาพเป็นอิสระในตัวเอง (Relative Autonomy) จากชนชั้นที่มีอำนาจครอบงำในสังคม ทั้งนี้เกิดจากตำแหน่งของรัฐในโครงสร้างการผลิตแบบทุนนิยมและจากความสัมพันธ์ของรัฐที่มีต่อการต่อสู้ระหว่างชนชั้นโดยเฉพาะ ในแง่ความสัมพันธ์ด้านการผลิต จะเห็นได้ว่าในระบบทุนนิยมโครงสร้างด้านกฎหมายและการเมืองของรัฐมีสภาพเป็นอิสระในตัวเองจากความสัมพันธ์ทางการผลิต ในด้านการต่อสู้ระหว่างชนชั้น การมีอิสระในตัวเองของรัฐก็สะท้อนออกมาในรูปของการที่การต่อสู้ระหว่างชนชั้นทางด้านเศรษฐกิจแยกตัวเป็นอิสระจากการต่อสู้ระหว่างชนชั้นทางการเมือง ดังนั้นในสภาพอย่างนี้รัฐจึงดูเหมือนว่าอยู่เหนืออำนาจของชนชั้นและเป็นกลาง ด้วยเหตุนี้รัฐจึงสามารถแสดงบทบาทตัวแทนของชาติและประชาชนทุกคนได้อย่างชอบธรรมในสายตาของคนทั่วไป^๑

สำหรับ Miliband เขาเห็นว่ารัฐทุกรัฐเป็นรัฐของชนชั้น ในสังคมทุนนิยมรัฐก็เป็นรัฐของชนชั้นนายทุนที่ครองอำนาจอยู่ แต่รัฐไม่ใช่เครื่องมือของชนชั้นที่รับใช้ชนชั้นอย่างตรงไปตรงมา ขณะเดียวกันรัฐก็ไม่อยู่เหนือการขัดแย้งระหว่างชนชั้น หากแต่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ การขัดแย้งดังกล่าวโดยตรง ด้วยเหตุที่รัฐเข้าไปมีบทบาทแทรกแซงในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมอย่างกว้างขวางและสม่ำเสมอ ชนชั้นที่มีอำนาจจึงสามารถใช้รัฐให้เป็นประโยชน์ในการครอบงำชนชั้นอื่น อย่างไรก็ตามเนื่องจากชนชั้นนายทุนเองมีการแตกแยกออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ หลายกลุ่มซึ่งมีผลประโยชน์ต่างกันและขัดแย้งกันอยู่ ชนชั้นนี้จึงไม่มีอำนาจเหนือรัฐอย่างเต็มที่ที่เป็นเพียงแต่รัฐเข้าข้างชนชั้นนี้เท่านั้น มิหนำซ้ำรัฐยังต้องเข้าไปทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนีประนอมผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มต่าง ๆ ในชนชั้นนี้อีกด้วย ในสังคมทุนนิยมอันเป็นสังคมที่มีชนชั้นและการขัดแย้งระหว่างชนชั้นเป็นสิ่งปกติวิสัยนั้น รัฐไม่อาจจะทำตัวเป็นเครื่องมือของชนชั้นที่มีอำนาจครอบงำอย่างชัดเจนได้ เพราะจะทำให้รัฐไม่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ ซึ่งจะมีผลให้รัฐไม่สามารถแสดงบทบาทของคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นรัฐจึงจำเป็นต้องมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานของตนเองอยู่ระดับหนึ่ง ความเป็นอิสระดังกล่าวนี้เป็นความเป็นอิสระในตัวเองของรัฐในเชิงเปรียบเทียบ (Relative Autonomy) เท่านั้น ไม่ได้หมายความว่ารัฐจะเป็นอิสระจากอำนาจของชนชั้นโดยสิ้นเชิง ในแง่นี้ Miliband ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ความเป็นอิสระในตนเองในเชิงเปรียบเทียบนั้นเป็นระดับของเสรีภาพที่รัฐมีอยู่ ในการที่จะกำหนดว่าในการดำเนินการเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติตามที่เสนอของผู้มีอำนาจนั้นจะทำให้ดีที่สุดได้อย่างไร ซึ่งอันที่จริงแล้วก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82-84.

ข้องกับการรับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้นผู้มีอำนาจนั่นเอง ระดับของเสรีภาพดังกล่าวจะมีมากน้อยต่างกันไปในแต่ละรัฐ สภาพความเป็นอิสระในตัวเองในเชิงเปรียบเทียบดังกล่าวเปิดโอกาสให้รัฐมีความคล่องตัวและความยืดหยุ่นในการทำงานเพื่อชนชั้นได้มาก Miliband ชี้ให้เห็นว่าสภาพความเป็นอิสระในเชิงเปรียบเทียบนี้เอง ทำให้รัฐในสังคมนิยมสามารถแสดงบทบาทหลักของตนได้ นั่นคือบทบาทในฐานะหน่วยงานสำหรับการปฏิรูปสังคม ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ระบบทุนนิยมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง แต่การแสดงบทบาทนี้ของรัฐไม่จำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากกลุ่มต่าง ๆ ในชนชั้นที่มีอำนาจครอบงำทุกกลุ่ม ในบางกรณีอาจจะถูกบางกลุ่มต่อต้านได้ ในแง่ของหน้าที่ของรัฐทุนนิยม Miliband เห็นว่ารัฐมีหน้าที่สำคัญอยู่ 4 ประการคือ^๑

1.) หน้าที่ด้านการปราบปราม เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษากฎหมายและความเป็นระเบียบของสังคม รัฐจะเข้าไปแทรกแซงและควบคุมไม่ให้ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นลุกลามไปจนเป็นอันตรายต่อระบบการครอบงำแบบทุนนิยมที่มีอยู่

2.) หน้าที่ด้านอุดมการณ์และวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันในสังคมเกี่ยวกับระเบียบสังคมที่เป็นอยู่ ขณะเดียวกันก็ลดทอนความขัดแย้งด้านความคิดลง

3.) หน้าที่ด้านเศรษฐกิจ เป็นภารกิจของรัฐในการเข้าไปแทรกแซงด้านเศรษฐกิจเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบทุนนิยม

4.) หน้าที่ด้านการระหว่างประเทศ เป็นหน้าที่ในการเสริมสร้างสิ่งที่ดีอกันว่าเป็นผลประโยชน์แห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการภายนอกประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84-86.

สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ทฤษฎีระบบแรงงานสัมพันธ์ของคินลอป จะช่วยเป็นแนวทางในการศึกษาการแรงงานสัมพันธ์ของไทยได้อย่างกว้าง ๆ โดยระบบแรงงานสัมพันธ์ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ของ สาม ฝ่าย คือ ฝ่ายลูกจ้าง นายจ้าง และรัฐบาล เปรียบเหมือนระบบย่อย ๆ ของสังคมใหญ่ ซึ่งจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยสภาพแวดล้อมของระบบที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้นว่าปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี ภาวะตลาด ความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีอุดมการณ์ซึ่งเป็นแนวความคิดร่วมหรือค่านิยมเข้ามาเกี่ยวข้องกับภายในระบบเพื่อจรรโลงรักษาระบบให้คงอยู่ นอกจากนี้สิ่งสำคัญซึ่งถือเป็นหัวใจของระบบก็คือกฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของสามฝ่าย ขณะเดียวกันกฎเกณฑ์ก็จะเป็นตัวกำหนดบทบาท หน้าที่ ตลอดจนสิทธิและความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย กฎเกณฑ์ที่สำคัญของระบบแรงงานสัมพันธ์ก็คือ กฎหมายแรงงานซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดกฎเกณฑ์ดังกล่าว อย่างไรก็ตามเนื่องจากการแรงงานสัมพันธ์ภายใต้วิถีการผลิตแบบทุนนิยมเป็นความสัมพันธ์เชิงขัดแย้ง และการศึกษาการแรงงานสัมพันธ์มีอาจทำความเข้าใจได้หากศึกษาแต่เพียงความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างเท่านั้น ประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาก็คือบทบาทรัฐในแต่ละช่วงเวลา เนื่องจากรัฐได้เข้าแทรกแซงความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับแรงงานอย่างลึกซึ้งเพื่อจรรโลงความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมให้คงอยู่ ซึ่งจากทฤษฎีรัฐแนวนีโอมาร์กซิสต์ที่ Carnoy จำแนกออกเป็น 3 ประเภทนั้นสามารถสรุปออกมาเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับรัฐได้ดังนี้

- 1.) รัฐมีความเป็นอิสระโดยสัมพันธ์ในระดับหนึ่ง อันเนื่องจากทั้งฝ่ายทุนและแรงงานแต่ละฝ่ายไม่สามารถรวมตัวกันเป็นชนชั้นอย่างเหนียวแน่นได้อย่างแท้จริงจนมีอำนาจเหนือรัฐ ขณะเดียวกันฝ่ายตนเองก็มีการแตกแยกออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ หลายกลุ่มซึ่งมีผลประโยชน์ต่างกันและขัดแย้งกันอยู่ รัฐจึงไม่อาจตอบสนองต่อผลประโยชน์ของกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ
- 2.) รัฐมีหน้าที่อย่างสำคัญในการรักษาการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยม ตลอดจนสร้างสภาพเงื่อนไขทั่วไปที่เอื้ออำนวยต่อการสะสมทุน เพื่อการดำรงอยู่ของระบบทุนนิยม โดยส่วนรวม ดังนั้นรัฐจึงจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงในความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับแรงงาน เพื่อควบคุมไม่ให้ความขัดแย้งของสองฝ่ายนี้มีความรุนแรง จนเป็นอันตรายต่อเงื่อนไขของกระบวนการสะสมทุน อันจะส่งผลกระทบต่อภาวะอัตรากำไรโดยเฉลี่ยตกต่ำลง

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีตรรกะของทฤษฎีการวิเคราะห์ในแง่หน้าที่มาก
เกินไป ทำให้มองการกระทำของรัฐทุกอย่างว่าเป็นการทำหน้าที่เพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของ
 นายทุน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญแก่ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจในการอธิบายรัฐจนมองข้ามปัจจัย
 ทางด้านอื่น เช่นละเลยรูปแบบทางสถาบันและกลไกรัฐเกือบจะโดยสิ้นเชิง ขณะที่แนวทาง
 วิเคราะห์ของทฤษฎีการต่อสู้ระหว่างชนชั้นก็เน้นหนักปัจจัยทางการเมือง โดยไม่ค่อยเน้นถึงอิทธิพล
 ของปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่นปัญหาการสะสมทุนที่มีต่อรัฐมากนัก

ดังนั้นงานศึกษาชิ้นนี้จะยึดแนวทางวิเคราะห์ตามทฤษฎีรัฐอิสระของ Offe เป็นหลัก
 เนื่องจากในกรณีของไทย รัฐมีความเป็นอิสระโดยสัมพัทธ์ค่อนข้างสูง โดยกลุ่มข้าราชการประจำ
 โดยเฉพาะกลุ่มทหาร สามารถพัฒนาตัวเองขึ้นมาอำนาจรอบงำทางการเมือง จนกลายเป็นกลุ่ม
 ผลประโยชน์ที่ดำรงอยู่ควบคู่กับกลุ่มทุนในสังคม โดยในการศึกษาจะพิจารณาว่ารัฐมีฐานะเป็นผู้
 โกล่เกลี่ยอิสระคอยประนีประนอมความขัดแย้งระหว่างชนชั้น อันเป็นผลมาจากการต่อสู้กันใน
 กระบวนการสะสมทุน ซึ่งในสังคมทุนนิยมรัฐจะพัฒนาไปในลักษณะที่เป็นการตอบโต้ต่อวิกฤตการณ์ที่มี
 อยู่เป็นระยะ ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากความขัดแย้งพื้นฐานของการผลิตแบบทุนนิยม ประเด็นปัญหาหลักที่รัฐ
 จะต้องเผชิญอยู่และหาทางแก้ไขก็คือ ปัญหาเรื่องการสะสมทุนซึ่งแก้ด้วยการสร้างเสถียรภาพและ
 ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และปัญหาเรื่องการรักษาความชอบธรรมของรัฐ โดยรัฐจะต้อง
 หาทางดำรงรักษาไว้ซึ่งการสนับสนุนจากมวลชน การสร้างความชอบธรรมดังกล่าวของรัฐจะ
 กระทำโดยอาศัยกลไกทางสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ ซึ่งศาลแรงงานถือเป็นกลไกทางสถาบันที่สำคัญ
 ของรัฐในการทำหน้าที่ดังกล่าว

ในการศึกษาวิวัฒนาการของการแรงงานสัมพันธ์ในประเทศไทย เพื่อให้เห็นภาพรวม
 ของการแรงงานสัมพันธ์ในแต่ละช่วงเวลาจึงมีประเด็นที่จะพิจารณาดังนี้คือ กระบวนการสะสมทุน
 ขบวนการแรงงานและความขัดแย้งทางด้านแรงงาน บทบาทรัฐในการควบคุมความขัดแย้งทางด้าน
 แรงงาน ขณะเดียวกันก็จะมุ่งเน้นศึกษาบทบาทของศาลแรงงานในฐานะกลไกทางสถาบันที่สำคัญ
 ของรัฐที่มีหน้าที่ระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้งในระบบแรงงานสัมพันธ์ นอกจากนี้เพื่อเป็นแนวทาง
 ในการพัฒนาระบบศาลแรงงานของไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงได้ทำการศึกษาระบบศาล
 แรงงานของต่างประเทศประกอบด้วย ซึ่งได้แก่ศาลแรงงานของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน
 ออสเตรเลีย และสิงคโปร์

วรรณกรรมปริทัศน์

สมศักดิ์ สามีคศิริธรรม (2532) ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา รัฐบาลของประเทศทุนนิยมต่าง ๆ ได้มีการนำระบบไตรภาคีมาใช้แก้ไขปัญหาแรงงาน และวางนโยบายด้านแรงงานอย่างกว้างขวาง ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งซึ่งได้นำระบบไตรภาคีมาใช้ เพื่อทำหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทแรงงาน ให้คำแนะนำเชิงนโยบายต่อรัฐบาลในประเด็นด้านแรงงาน กำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ และทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานคุ้มครองแรงงาน เป็นต้น สำหรับแนวคิดของระบบไตรภาคีนั้น ได้สร้างขึ้นมาพร้อมกับอุดมการณ์ที่จะใช้อธิบายการปฏิเสธการสร้างอำนาจต่อรองแบบกีดกัน กล่าวคือการต่อรองระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างโดยใช้พลังกดดันนั้นเป็นวิธีที่ขาดเหตุผล นอกจากนี้การปิดงานงดจ้าง การนัดหยุดงาน การเจือจาง และทำลายเครื่องจักร มีผลให้นายจ้างและลูกจ้างได้รับความเสียหาย นายจ้างจะมีผลิตภาพตกต่ำ กำไรตกต่ำ ซึ่งทำให้ต้องลดการผลิตลง เกิดปัญหาการปลดปล่อยคนงาน และอัตราการว่างงานเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นสภาวะที่ทำลายบรรยากาศการลงทุน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลก็จะไม่ได้ผล

กล่าวได้ว่าระบบไตรภาคีเป็นกลไกการควบคุมแรงงานขึ้นสำคัญของรัฐ โดยการโอนย้ายเวทีการต่อสู้แบบใช้พลังการกดดันของคนงานมาสู่การร่วมมือและปรึกษาหารือสามฝ่ายระหว่างฝ่ายแรงงาน ฝ่ายนายจ้าง และรัฐบาล ซึ่งการแทรกแซงในองค์คณะไตรภาคีของรัฐนั้น ตัวรัฐเองมิได้ทำหน้าที่เป็นคนกลางเพื่อเข้าไปไกล่เกลี่ยหาทางประนีประนอม ในการต่อรองผลประโยชน์ระหว่างทุนกับแรงงานให้ยุติลง หรือสร้างความยุติธรรมในความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับแรงงาน แต่รัฐเข้าไปควบคุมในความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยมีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงของตัวรัฐเองเป็นเป้าหมาย เพื่อให้ประเทศแรงงานไม่กลายเป็นอุปสรรคแต่กลับเป็นตัวเอื้ออำนาจ และสร้างเงื่อนไขที่ดีให้กับการดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงของรัฐเองเป็นสำคัญ

สำหรับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของไทยก็คือ การเร่งรัดการเติบโตของระบบอุตสาหกรรมและการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยผ่านการผลิตเพื่อส่งออก ซึ่งเงื่อนไขที่สำคัญสำหรับการดำเนินนโยบายดังกล่าวในประเด็นด้านแรงงานก็คือ การรักษาอัตราค่าจ้างให้ต่ำเอาไว้ ป้องกันการพิพาทแรงงาน สร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพในการระงับข้อพิพาทแรงงาน ซึ่งมาตรการด้าน

แรงงานเหล่านี้ต่างก็เป็นตัวสร้างบรรยากาศในการลงทุนทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ องค์คณะไตรภาคีทั้งหมดที่รัฐสร้างขึ้นจึงเป็นเวทีในการควบคุมแรงงานของรัฐ เพื่อกำหนดผลการเจรจาในประเด็นด้านแรงงานให้เป็นไปในแนวทางที่รัฐได้กำหนดเป้าหมายไว้ล่วงหน้าแล้วทั้งสิ้น

สุชาติ สุธนธกานต์ และคนอื่น ๆ (2532) ได้ชี้ให้เห็นเกี่ยวกับปัญหาการแข่งกันชิงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ทำให้เกิดการแตกแยกสามัคคีของผู้นำสหภาพแรงงานบางส่วน โดยไม่ยอมร่วมมือในการคัดเลือกบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง ในระยะหลังได้กลายเป็นตำแหน่งแสวงหาผลประโยชน์และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของผู้นำสหภาพแรงงานบางส่วน โดยมีการแตกแยกแบ่งกลุ่มกันเพื่อช่วงชิงการนำและเอาชัยชนะต่อการเลือกตั้งให้ได้ โดยไม่ตระหนักต่อข้อจำกัดครหาของผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่

2. การกำหนดมติให้สหภาพแรงงานไปลงคะแนนเลือกตั้ง ที่ผ่านมามักจะใช้ระบบการลงมติของกรรมการบริหารสภาองค์การลูกจ้าง สหพันธ์แรงงาน หรือกลุ่มสหภาพแรงงาน เพื่อกำหนดบังคับให้สหภาพแรงงานในสังกัดต้องส่ง หรือไม่ส่งผู้แทนสหภาพแรงงานเข้าสมัครรับเลือกตั้งและลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยที่คณะกรรมการบริหารสหภาพแรงงานนั้นไม่มีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง

3. ปัญหาหลักการลงคะแนนเลือกตั้งของสหภาพแรงงาน คือการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยกำหนดให้สหภาพแรงงาน 1 สหภาพฯ เท่ากับ 1 คะแนนเสียง ไม่ว่าสหภาพแรงงานนั้นจะมีจำนวนสมาชิกมากน้อยเท่าไร ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ทำให้กลุ่มผู้ต้องการตำแหน่งในไตรภาคีทำการจัดตั้งสหภาพแรงงานในเครือข่ายของคนให้มากที่สุด บางสหภาพแรงงานอาจมีสมาชิกเพียง 20 คนเท่านั้น โดยไม่มีการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของผู้ใช้แรงงานอย่างจริงจัง

4. ปัญหาการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้พิพากษาสมทบที่ผ่านมา องค์การลูกจ้างยังไม่ให้ความสำคัญในการพิจารณาคุณสมบัติด้านความรู้ ความสามารถทางกฎหมายและความพร้อมความรับผิดชอบของบุคคลที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้พิพากษาสมทบ เพื่อทำหน้าที่แทนลูกจ้างทั้งปวงในกระบวนการยุติธรรมศาลแรงงาน

ลาวัลย์ หอนพรัตน์ (2524) ได้ศึกษาพบว่าศาลแรงงานไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบและอำนาจขององค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีตัดสินคดี เช่น ปัญหาการไม่ครบองค์คณะพิจารณาคดีตัดสินคดี ปัญหาที่เกิดจากการที่องค์คณะผู้พิพากษาศาลแรงงานต้องออกไปนั่งพิจารณาคดี

แรงงานในศาลต่างจังหวัดทั้งองค์คณะ ปัญหาผู้พิพากษาสมทบขาดทักษะความรู้ ความชำนาญทางด้านกฎหมายและทางด้านแรงงาน ปัญหาผู้พิพากษาประจำในศาลแรงงานไม่เพียงพอ และปัญหาเรื่องอำนาจขององค์คณะผู้พิพากษาศาลแรงงานที่ไม่สามารถรับฟ้องคดีอื่นที่เกี่ยวข้องกับคดีแรงงานได้

เมื่อได้ศึกษาการดำเนินงานของศาลแรงงานในต่างประเทศ คือ ประเทศฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ออสเตรเลีย และสิงคโปร์ ได้เห็นแบบอย่างที่น่าจะนำมาแก้ไขปัญหา คือ ควรจะให้อำนาจผู้พิพากษาประจำในการดำเนินการกระบวนการพิจารณาครั้งแรก โดยให้มีอำนาจใกล้เคียงด้วยความยินยอมของคู่ความ เพื่อแก้ปัญหาผู้พิพากษาไม่ครบองค์คณะ และควรกำหนดให้มีผู้พิพากษาสมทบในแต่ละภาค เพื่อให้การพิจารณาในศาลต่างจังหวัดไม่ต้องไปพึ่งองค์คณะผู้พิพากษา ควรกำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาสมทบในเรื่องอายุและประสบการณ์ด้านแรงงาน ควรกำหนดการคัดเลือกผู้พิพากษาประจำศาลแรงงานในลักษณะเปิด เพื่อให้ได้ผู้พิพากษาประจำศาลแรงงานที่สามารถปฏิบัติงานที่ศาลแรงงานได้นานและมีความรู้ ความเข้าใจในปัญหาแรงงาน เป็นจำนวนเพียงพอแก่จำนวนคดีแรงงานที่เพิ่มขึ้น ส่วนในเรื่องอำนาจพิจารณาคดีขององค์คณะผู้พิพากษาศาลแรงงานนั้น ควรจะให้ผู้มีอำนาจพิจารณาคดีอื่นที่เกี่ยวข้องกับคดีแรงงานได้

ธีระพงษ์ จิระภาค (2525) เสนอว่าการจะให้การแรงงานสัมพันธ์เป็นไปโดยสงบและราบรื่น ศาลแรงงานจะต้องมีประสิทธิภาพในการระงับข้อพิพาทแรงงาน และให้ความเป็นธรรมตลอดจนคุ้มครองสิทธิของนายจ้างและลูกจ้าง ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายคุ้มครองแรงงานและแรงงานสัมพันธ์ ศาลแรงงานจะประสบความสำเร็จตามจุดหมายในการจัดตั้งหรือไม่ มิใช่อยู่ที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 เท่านั้น แต่จะต้องมีองค์ประกอบภายนอกประกอบอีกด้วย คือ

1. ต้องได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังจากหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกระบวนการทางแรงงานทั้งหมด ไม่ว่าในทางแห่งหรืออาญา โดยจำต้องมีการประสานงานซึ่งกันและกัน ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายนายจ้าง ลูกจ้าง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันเป็นหลักการของไตรภาคีในเรื่องแรงงาน จะต้องให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยในด้านแรงงาน ทั้งให้ความเคารพ ศรัทธา ในสถาบันศาลแรงงานด้วย

2. ศาลแรงงานมิใช่หนทางเดียว องค์กรเดียว และสถาบันเดียว ในการแก้ไขข้อพิพาทข้อพิพาทแรงงาน การแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกัน เป็นระบบในแนวเดียวกันและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ก็จะทำให้เกิดความเป็นธรรมที่แท้จริงขึ้นได้

วพพศ มนตรีกุล ๗ อรรถยา(2530) ซึ่งให้เห็นถึงปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับศาลแรงงานไทย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในคดีเกี่ยวกับแรงงาน ซึ่งมีปัญหาที่เกิดขึ้นแยกพิจารณาได้เป็นสองส่วน คือ

1. ในส่วนที่เกี่ยวกับเขตศาล ที่ยังไม่เปิดโอกาสให้ความสะดวกแก่คู่กรณีใช้สิทธิยื่นฟ้องได้เท่าที่ควร

2. ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจพิจารณาของศาล ศาลแรงงานในปัจจุบันมีอำนาจครอบคลุมอยู่เฉพาะคดีเกี่ยวกับแรงงานส่วนแบ่งเพียงบางส่วนเท่านั้น ยังมีคดีเกี่ยวกับแรงงานส่วนแบ่งอื่น ๆ และคดีเกี่ยวกับแรงงานส่วนอาญาไปอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลยุติธรรมธรรมดาอื่น ซึ่งน่าจะเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศาลแรงงาน

งานชิ้นนี้เสนอความเห็น ว่า ควรมีการเปิดโอกาสให้มีการฟ้องคดีให้สะดวกขึ้น และควรที่จะรวบรวมคดีเกี่ยวกับแรงงานส่วนแบ่งอื่น ๆ ที่ปัจจุบันไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลแรงงาน รวมทั้งคดีเกี่ยวกับแรงงานส่วนอาญา ให้มาอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลแรงงาน

๒๑. ฉลภวิฑรศร์(๒๕๒๙) การประเมินบทบาทและผลการดำเนินงานของศาลแรงงาน จะต้องพิจารณาจากการที่ศาลแรงงานได้มีส่วนลดความขัดแย้งหรือบรรเทาความต่อเนื่อง ในการผลิตได้หรือไม่ เพียงใด ซึ่งจากการพิจารณาผลของคดี ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๘ พบว่าศาลแรงงานสามารถไกล่เกลี่ยจนคู่ความตกลงกันได้ และนิพากษาคตามยอมเป็นเปอร์เซ็นต์ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับจำนวนคดีที่พิพากษา และเมื่อพิจารณาจากสถิติการฟ้องร้องที่แยกตามข้อหา พบว่าคดีที่ฟ้องร้องส่วนใหญ่เป็นการเรียกร้องค่าชดเชย แสดงให้เห็นว่าศาลแรงงานมีบทบาทหลักอยู่ที่การตัดสินกรณีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิ ไม่ใช่เกี่ยวกับผลประโยชน์ขณะเดียวกันเมื่อคดีส่วนใหญ่เป็นเรื่องเงินชดเชย ก็แสดงว่าผลของการตัดสินคดีไม่มีส่วนบรรเทากระบวนการผลิตต่อไป

จากงานของ สมศักดิ์ สามัคคีธรรม ได้ชี้ให้เห็นว่า การที่รัฐนำระบบไตรภาคีมาใช้ ก็เพื่อเป็นกลไกในการควบคุมแรงงาน พร้อมกับได้สร้างอุดมการณ์ในการปฏิเสธการสร้างอำนาจครอบงำแบบกดขี่มาสู่การร่วมมือและปรึกษาหารือสามฝ่าย คือฝ่ายลูกจ้าง นายจ้าง และรัฐบาล โดยมีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงของตัวรัฐเองเป็นเป้าหมาย ขณะเดียวกันการควบคุมแรงงานโดยผ่านระบบไตรภาคีมิได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ฝ่ายแรงงานแต่ประการใด รวมทั้งมิได้ช่วยทำให้เกิดสันติภาพทางอุตสาหกรรม เพราะผลประโยชน์ร่วมของลูกจ้าง นายจ้าง

และรัฐบาลมิได้เกิดขึ้นในความเป็นจริง แต่งานศึกษาชิ้นนี้ก็ได้เสนอทางออกในการแก้ปัญหาของการนำระบบไตรภาคีมาใช้ และมีได้ศึกษาอย่างลงลึกถึงองค์กรไตรภาคีแต่ละองค์กร โดยเฉพาะศาลแรงงานซึ่งเป็นองค์กรไตรภาคีที่มีบทบาทสำคัญในการระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ขณะที่งานที่เคยศึกษาเกี่ยวกับศาลแรงงานส่วนใหญ่ เช่น งานของลาวัลย์ หอนพรัตน์ ชีระพงศ์ จิระภาค และวาทพงศ์ มนต์วีกุล ๗ อุษุษา ก็ได้ศึกษาจากเอกสารและมองปัญหาในเชิงตัวบทกฎหมายเป็นหลัก อีกทั้งได้ศึกษามาเป็นเวลานานแล้ว

ดังนั้น การที่จะทำความเข้าใจระบบแรงงานสัมพันธ์ของไทยในปัจจุบัน และการที่รัฐนำระบบไตรภาคีมาใช้แก้ปัญหาแรงงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับระบบแรงงานสัมพันธ์ในแต่ละช่วงเวลา รวมทั้งศึกษาอย่างจริงจังถึงองค์กรไตรภาคีที่เกิดขึ้น แต่เนื่องจากในปัจจุบันมีองค์กรไตรภาคีอยู่หลายองค์กร ผู้ศึกษาจึงเลือกที่จะทำการศึกษาในส่วน of ศาลแรงงาน เพราะในปัจจุบันศาลแรงงานถือเป็นองค์กรไตรภาคีที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย